

Serrallonga i els seus bandolers per les faldes del Montseny

RICARD DILMÉ I BURJATS

Serrallonga and his bandits on the slopes of Montseny

Joan de Serrallonga és el bandoler més conegut del país, és protagonista de la nostra història i el territori per on es va moure i actuar passa a ser-ne també protagonista. Aquest article recull els episodis i fets històrics que ens parlen d'ell i de la seva quadrilla de bandolers, succeïts en el que seria l'actual límit geogràfic del massís del Montseny i els municipis que aquest límit engloba. La voluntat de l'article és recollir els fets, noms i llocs que podem extreure del procés sumarial del bandoler, per a tenir una visió més precisa del que va significar el fenomen del bandolerisme en aquestes terres i en el segle XVII.

Paraules clau: Serrallonga, Joan Sala, bandolerisme, Viladrau, Arbúcies.

Joan de Serrallonga is the most well-known bandit in the country, he is the protagonist of our history and the territory where he moved and acted also becomes a protagonist. This article collects the episodes and historical facts that tell us about him and his gang of bandits that happened in what would be the current geographical limit of the Montseny massif and the municipalities that this limit encompasses. The aim of the article is to collect the facts, names and places that we can extract from the summary process of the bandit, in order to have a more precise vision of what the phenomenon of banditry meant in these lands and in the 17th century.

Keywords: Serrallonga, Joan Sala, banditry, Viladrau, Arbúcies.

El massís del Montseny és, físicament, un gran sistema muntanyós on per la seva situació omnipresent i gegantina giren milers de vides i d'històries de la gent que al llarg dels segles l'han viscut. Pagesos o boscarols, gent nascuda o excursionistes, estudiosos o badocs... hi ha milers d'històries de persones vinculades al Montseny.

Les falde del Montseny esdevenen així pàgines on llegir-hi històries. Els boscos, els camins, els pobles, les masies... ens permeten llegir-hi i recordar-hi històries del passat. I entre totes aquestes històries no hi poden faltar, és inevitable, les històries dels bandolers que hi van passar en les diferents èpoques pretèrites.

No hi ha trosset de terra catalana que no hagi viscut les seves pròpies històries, malifetes o desgràcies de bandolers en alguna de les diferents èpoques d'aquest fenomen històric. El Montseny no és un cas diferent. I no ho pot ser perquè precisament als seus peus, en una masia de Viladrau, hi va néixer el bandoler més famós i perseguit del segle XVII: Joan de Serrallonga.

Aquest treball repassa totes les notícies sobre en Serrallonga i els bandolers de la quadrilla que podem recollir en els quatre costats de les falde del Montseny, extretes totes elles del procés sumarial que se li va instruir, font bàsica i principal per a conèixer la història dels bandolers de les Guillerries.

UN CAP DE QUADRILLA NASCUT A VILADRAU

Al nord del Montseny hi trobem situat el poble de Viladrau. En la vall situada a l'abric dels contraforts de Sant Segimon hi trobem la gran casa pairal de la Sala. Una masia històrica datada del segle XIV i que conserva una característica torre medieval que dona fe de la reculada història de l'edifici. En aquesta masia hi va néixer Joan Sala, batejat el 23 d'abril de 1594, fill de Joan Sala de Viladrau i de Joana Ferrer, natural de Sant Pere Desplà (avui en dia sufragània d'Arbúcies).

A la Sala de Viladrau hi vivien un mínim de quinze persones i, tot i que el mas havia estat un dels principals de la contrada i que els Sala havien estat una família de cert prestigi, la situació no era descansada per a mantenir-se i d'aquí que mitja família compaginés la feina de pagesos amb el bandolerisme. El mateix Antoni, hereu de la Sala, germà del Joan Sala que esdevindrà bandoler, va anar amb colles de bandolers i formà part també de la quadrilla de l'altre gran bandoler osonenc: en Perot Rocaguinarda. L'any 1616,¹ fins i tot, apareix citat en una relació de bandolers de la

1 SOLER, 1909.

quadrilla d'en Rocaguinarda que es refugien a França per a fugir de la Justícia.

La Sala de Viladrau, on va néixer i créixer el jove Joan Sala Ferrer, que es convertiria en el bandoler més perseguit del país. (Dibuix original R. Dilmé, 2024).

Dels altres germans també van fer-se bandolers en Joan Sala, el cinquè, que esdevindria Joan de Serrallonga, i els tres germanastres nascuts del segon matrimoni del pare: en Pere, en Segimon i en Joan, àlies lo Tendre. Del jove Joan Sala, però, no tindríem notícies fins que el 1618 va contraure matrimoni amb Margarida Tallades de Querós. Aleshores va abandonar aquella falda del Montseny on havia passat la infància i l'adolescència, per anar a fer de pagès en un mas de les actuals Guillerries.

BANDOLERS DE VILADRAU

En Joan Sala tornaria a Viladrau convertit en Joan de Serrallonga, el bandoler més conegut en esdevenir cap de la quadrilla de les Guillerries, però el municipi va veure també com altres dels seus veïns es posaven «a la vida mala». I la quadrilla capitanejada per en Serrallonga es va nodrir en el seu inici, entre els anys 1622 i 1624, bàsicament per homes del Montseny, dels entorns de Viladrau i Arbúcies, junt amb els de Querós i Sant Hilari Sacalm. El Montseny va ser, efectivament, terra proveïdora de bandolers.

L'hereu del casal medieval d'Espinzella, Antoni Espinzella potser és dels més paradigmàtics perquè, aquesta gran pairalia, com la Sala, recordava glòries viscudes en el passat, però patia de la crisi del moment, que obligava a compaginar les feines del camp amb el bandolerisme. L'hereu va ser membre de la quadrilla d'en Serrallonga i, entre d'altres, va participar en els primers robatoris que van fer famós el bandoler de les Guillerries l'any 1623, l'any 1629 apareixia en un memorial de lladres i hauria mort abans de 1633.

Pere Joan Puig de la Vall havia capitanejat una colla de bandolers abans que Joan Sala s'hi dediqués. Quan Serrallonga va convertir-se en cap de quadrilla, en Pere Joan Puig va esdevenir lloctinent o segon de la quadrilla. La cosa es va torçar l'any 1627. Ell i en Serrallonga es van barallar i el lloctinent abandonà la quadrilla. Va morir de mort violenta abans del 1632.

Gabriel Estrany, àlies lo Clavell, fou un dels homes capturats a França amb el Fadrí de Sau, l'any 1631, i portat a Barcelona, on fou jutjat, torturat i finalment penjat a la forca. És gràcies a les declaracions de lo Clavell que sabem que l'hereu Antoni Sala va sovintejar amb la quadrilla del seu germà Serrallonga. En el procés sumarial diu que l'hereu Sala de Viladrau els va ser «fautor i valedor» i els acollia en la masia i els boscos propers, on donava de menjar i beure a la quadrilla i també els subministrava armes.

Pere i Joan Borrullet eren dos germans que trobem en un dels primers robatoris d'en Serrallonga, el del mas Seguer de Jafre. També eren fills de Viladrau, el primer era sabater i tenia un hostel al poble, i el segon feia d'ermità al santuari de la Font Santa de Jafre, al Baix Empordà. Aquest va ser qui va indicar que el mas Seguer era una casa principal i rica. Tots dos van ser atrapats a Anglès al cap de poc d'haver comès aquest assalt i foren penjats al castell de Verges.

Jaume Berfull, era un bandoler que portava un mocador per tapar el mal de goll que patia. L'habitual inflamació de la glàndula tiroides que deformava el coll de molta gent del país a causa de la manca de iode en la dieta.

EPISODIS DE BANDOLERISME A VILADRAU

Viladrau va ser, com altres del país, testimoni de l'anada i vinguda dels bandolers que es passejaven tranquil·lament pels seus carrers. A en Serrallonga, quan era cap de quadrilla, l'havien vist parlant tranquil·lament amb el rector i vicari del lloc i anar amb ell a l'hostal de Sant Martí, on menjaren i begueren tots en companyia. A una colla de vuit bandolers els veurien també sopar en la casa d'un batlle del municipi. El lloc era prou segur. Per la festa de Sant Martí de Viladrau, l'11 de novembre de 1623, un comissari reial, al capdavant d'una tropa de soldats del rei amb cavalls

Ileugers, havia vingut a prendre a Segimon Sala i altres bandolers. Quan van arribar a Viladrau no hi havia rastre dels bandolers i el comissari es queixava en públic que si algú no hagués avisat als perseguits els haurien pogut agafar.

Aquesta seguretat per als bandolers es donava en molts pobles, la particularitat de Viladrau era que el batlle, propietari del mas Gat, situat a pocs metres de la Sala, sí que havia perseguit els lladres. En les darreries del mes de gener de 1624 romanien la colla en l'hostal que la vídua Sabatera tenia en la sagrera de Viladrau, quan el batlle es presentà amb homes al crit de «*no moure el rey*» i s'inicià un intercanvi de trets. Tots fugiren cap al mas Serrallonga i a Pere Joan Puig de la Vall, lloctinent de la quadrilla, quasi el feriren. Els bandolers es van prometre que si podien matarien al batlle, cosa que mai van arribar a fer.²

El Fadrí de Sau relata que el mes d'octubre de 1629 van baixar des de Querós a Viladrau a robar a can Masmiquel, envestint el mas, tancant a tothom dins la cuina i forçant les caixes d'on obtingueren una cadena i alguns anells d'or, culleres de plata i un vestit de seda de dona. En un bosc proper es repartiren el botí. També s'emportaren lligat el propietari per a demanar-ne un rescat, però al cap d'uns dies els fugí i no en van poder obtenir res.

ELS FERRER D'ARBÚCIES

La quadrilla de bandolers d'en Serrallonga es nodria també amb homes que tenien vincles familiars amb ell. A Arbúcies hi trobem a Pau, Pere i Segimon Ferrer, cosins germans d'en Serrallonga, van ser uns dels primers membres de la quadrilla. Eren nascuts al mas Ferrer de Sant Pere Desplà, d'on era la mare d'en Serrallonga.

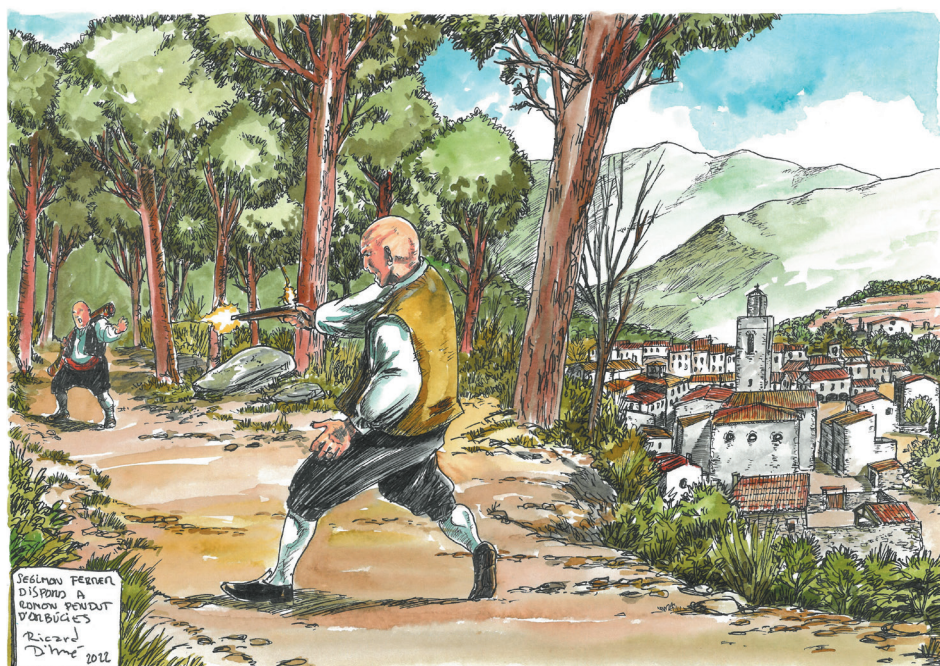
Pau Ferrer va ser fautor de la quadrilla, acollint-los en la seva casa, a Sant Pere Desplà, i portant-los també menjar al bosc. També avisava els bandolers quan el sometent d'Arbúcies sortia en la seva persecució. Per la seva banda Pere Ferrer va ser bandoler ocasional de la quadrilla.

Segimon Ferrer, el tercer germà, sí que va ser bandoler habitual, tot i que la seva vida delictiva va ser curta. Apareix en un interrogatori per saber si ell va participar en un robatori perpetrat el setembre de 1622 a un traginer de Vic de venia de Girona amb diners i el dia 15 de març de 1624 acabava penjat a la forca a la ciutat de Vic.

Segimon va participar en els principals robatoris comesos per Serrallonga l'any 1623. El trobem actuant l'11 de gener de 1623 al pont de la Beguda,

2 PLADEVALL, 1995.

a Riudellots de la Creu, un dia que van cometre molts assalts a traginers i comerciants que venien de mercat de Banyoles i tornaven a Girona. El 15 de febrer del mateix anys participava en l'assalt del mas Seguer de Jafre, el setembre al de la rectoria de Cogolls i el novembre al del mas Boada de Salitja. L'any el van acabar robant al camí ral de Girona a Sant Feliu de Guíxols, posant-se al pas al paratge de la Bruguera a Llagostera. Devia ser un home de caràcter, perquè el mes de febrer de 1624 tenia raons amb alguns veïns d'Arbúcies perquè «deien mal dels nyerros» i va entrar a la vila amb pensament de matar el primer que trobaria. Va disparar contra un tal Ramon Pendut i va nafrar un sastre que es deia Miquel Rovira. Per error van portar a la presó d'Hostalric, acusat d'aquest delictes, a Miquel Pla d'Arbúcies. L'1 de març de 1624 els batlles de Taradell i Rupit feien una incursió al mateix mas de Serrallonga, on fou capturat Segimon Ferrer. Aleshores aquest va declarar per tal que el pobre Miquel Pla pogués sortir de la presó.

Arbúcies, un veritable cau de bandolers en el segle XVII, on destacaria Segimon Ferrer, dels Ferrer de Sant Pere Desplà, parents d'en Serrallonga (Dibuix original R. Dilmé, 2022).

Altres bandolers d'Arbúcies que anaren amb Serrallonga foren Segimon Torres, Segimon Brull, els germans Antoni i Miquel Campeny, un tal Figueres àlies «lo Refilat» o Rafel Crous, germà del Crous de Lliors que era fautor de la quadrilla. Però a banda d'aquests, trobem citats Ramon Pujató,

Joan Pirot, Salvi Vidal, Antoni Cellabona, Miquel Petit i un tal Simonet, tots ells d'Arbúcies, a qui s'acusa de robar al molí draper d'en Masvidal de Viladrau. Com veiem, el llistat de bandolers d'Arbúcies és extraordinària.

FAUTORS D'ARBÚCIES

A Arbúcies també hi trobem el mas Regàs de Lliors. Una històrica i important pairalia del terme que foren fautors i víctimes alhora de la quadrilla de les Guilleries. Francesc Regàs, el propietari, corria perill i per això el desembre de 1628³ contractava a Rafel Vall d'Oriola, pagès de Seva, per a vigilar la porta de casa seva i acompanyar-lo per temor del bandoler Serrallonga i d'altres lladres. Al mateix temps, però, sabem que els Regàs mantenien amistat amb el bandoler Cristòfol Madriguera de Taradell, un dels lloctinents d'en Serrallonga, i que en la seva masia havia guardat a Magdalena Moragues i a Mariana Padrines, les acompanyats de Madriguera i del Fadrí de Sau, quan aquests anaren a robar una masia del Brull.

La fautoria dels Regàs amb en Madriguera va arribar fins el punt de tenir-lo amagat una vegada que estava malalt i en una ocasió va arribar a embarcar-lo cap a Itàlia, fugint de la persecució del moment. Aquesta important masia d'Arbúcies, il·lustra molt bé les sorprenents relacions que s'establien entre bandolers i pagesos principals. Ara fautors i amics, ara víctimes i enemics.

Prop del Regàs la quadrilla va tenir una topada amb els germans Boixedes, comissaris reials, en la que resultà nafrat Pere Sala, germanastre d'en Serrallonga, i a qui portaren a la casa de la seva mare, a Centelles, per a curar-lo. El Crous de Lliors també era una de les masies on el Fadrí de Sau i altres de la quadrilla hi havien fet estada. Serrallonga explica, però, que en una ocasió també tingueren escopetades amb alguns comissaris que els hi esperaven. Com es pot veure, les autoritats coneixien aquesta anada i vinguda dels bandolers per les masies d'Arbúcies i intentaven atrapar-los.

A la parròquia de Sant Cristòfol de Cerdans d'Arbúcies hi tenien dos fautors més. Un era Segimon Serrat, que solia estar de mosso a la casa del Cominal de Querós, i que subministrava a la quadrilla pólvora, bales i sabates que els portava de Vic.

L'hereu Terres de Cerdans era un altre fautor que a banda de subministrar pedrenyals a la quadrilla també havia fet de bandoler ocasional. L'octubre de 1629, en el temps de collir castanyes, va anar a trobar la quadrilla i els va fer l'encàrrec de desafiar a un tal Julià, sastre de Sant Hilari, i demanar-li

3 ILLA, 1999.

cent ducats. Els bandolers ho feren i el sastre els va dir que els ho pagaria, però mai ho va fer.

I encara un darrer fautor, en Fogueres del molí d'Arbúcies, que portava menjar al bosc als homes de la quadrilla per indicació del bandoler arbucienc Segimon Brull.

PER SEVA I EL BRULL

A Ponent del Montseny, seguint la carretera que mena des de la plana fins a Coll Formic, hi trobem els pobles de Seva i el Brull i en tots dos es van viure episodis relacionats amb els bandolers de les Guilleries i també amb la quadrilla de la Plana. I tots dos amb un veí com a protagonista: Antic Garau.

Antic Garau tenia masia en el poble de Seva i era gran fautor de la quadrilla de les Guilleries per l'amistat que tenia amb Cristòfol Madriguera de Taradell, un dels lloctinents de la quadrilla. En el seu mas els bandolers hi havien arribat a dinar en companyia del batlle de Tona, que es deia Estavanell.

Serrallonga explica en el procés sumarial que en aquest mas de Seva els bandolers hi sovintejaven. Tot i així ell només hi havia estat una vegada i va ser precisament quan els germans Margarit de Castellbisbal i en Francesc Casellacs de Caldes de Montbui, els bandolers del Vallès, pujaren a Querós per ajuntar-se amb els de les Guilleries. En baixar van passar per Seva i per aquest mas, on varen sopar, van estar parlant amb en Guerau i van omplir les carabasses de vi. Segons els Margarit ells també tenien grans amics per aquella muntanya.

Jaume Melianta, el Fadrí de Sau, explica en les seves declaracions que van rebre l'encàrrec d'Antic Garau de Seva de matar a un tal Segimon Planes del Brull. Ell i en Serrallonga no van voler participar en l'encàrrec i es van quedar a Querós, d'on partiren Cristòfol Madriguera i Jaume Ganyada per a complir-lo. En dues ocasions van anar a la casa de Segimon Planes per a matar-lo i fins i tot havien menjat dins el mas per a dissimular, però en cap de les ocasions van trobar-lo i l'encàrrec no es va complir.

Del Brull també és la masia de Can Morera, que va ser objecte d'un intent de robatori de la quadrilla d'en Serrallonga que tampoc va reeixir perquè era una casa molt gran i els bandolers eren pocs.

Jaume Berfull, natural de Viladrau, qui actuava amb el seu fillastre Miquel Campeny d'Arbúcies. L'any 1633 van robar l'església del Brull. Hi van espatllar les caixes i s'emportaren vint lliures i alguns ciris i candeles.

Aquests bandolers també van ser vistos tot un dia a la collada de Collformic, esperant per matar a Jacint Boxeda, fadrí de la Castanya.

PELS CIMS I LES FALDES DEL VALLÈS

La quadrilla de les Guilleries vorejava el Montseny i s'arribava a les vessants del Vallès. El botí podia estar dalt la muntanya, però també a la plana, als peus del massís. El 15 de maig de 1628 Serrallonga i els seus pujaren el massís per anar a robar a la Ginesta, una important masia del poble del Montseny. El sometent de Viladrau havia sortit a l'encalç dels bandolers i va haver-hi una topada i trets a resultes dels quals va resultar ferit i va morir el sometent Antoni Molins, veí de Viladrau.

L'agost de 1627 la quadrilla es trobava dividida en un bosc de la Garriga. Serrallonga s'assabentà que l'hereu Puig de la Vall, el Fadrí de Sau i altres bandolers volien anar a robar la masia de Can Valls de Monteugues, actual terme de Figaró-Montmany, sense ell. Al cap de quadrilla li faltà temps per, amb els germans Gorners de la Cellera de Ter i en Campeny d'Arbúcies, avançar-se i robar el mas pel seu compte.

Cap el mes de maig de 1633 Jaume Berfull i Miquel Campeny, en companyia de Jeroni Veroles de Sant Hilari, van robar un vaquer de Viladrau anomenat Virgili al camí ral que va de Montseny a les Agudes. S'emportaren una capa, un pedrenyal i algunes monedes. També van robar un comerciant d'aviram de Terrassa en el camí ral a Sant Celoni i van robar la capa a un pastor que guardava un ramat d'ovelles al Matagalls.

Berfull, a qui la justícia tenia per reconegut lladre i membre de la quadrilla de Serrallonga, va acabar atrapat pel batlle d'Espinelves i portat a les presons de Barcelona, on fou torturat, jutjat i sentenciat.

Si això passava a mitja muntanya, al pla hi trobem un lloc on la quadrilla també hi va actuar, es troba situat entre les poblacions d'Aiguafreda i Tagamanent. Era el gener de 1629, trobant-se també en un bosc de la Garriga amb homes de la plana del Vallès, van posar-se al pas en el transitat camí ral de Barcelona a Vic, en un lloc anomenat la Fontmolsa, on robaren els passatgers que passaven per la collada. Aconseguiren robar robes, capes de pastor, dos pedrenyals i unes quaranta lliures, fins que una gent que collia olives els va descobrir i van alçar el sometent, que obligà els bandolers a fugir fins més amunt de Sant Feliu de Codines, on es repartiren el botí del robatori.

SERRALLONGA, HISTÒRIA I LLEGENDA DEL MONTSENY

Com heu pogut llegir, hem donat la volta per les falde del Montseny i en quasi totes elles hi hem trobat records del pas dels bandolers de les

Guilleries. No hem fet referència a la vessant de Llevant del Montseny, els pobles de Breda, Santa Maria o Sant Esteve de Palautordera... perquè en el procés sumarial d'en Serrallonga no hi apareixen, excepte una cita al mas Perarnau de Riells i Viabrea, on hi van anar a robar Jeroni Caupena, àlies Veroles, i els Campeny d'Arbúcies. El procés sumarial del bandoler és incomplet, per la qual cosa hi ha la possibilitat que falti algun document que pugui fer referència a alguna actuació en aquests espais. Ara bé, considerem més plausible que aquesta vessant del massís no fos prou atractiva per a la quadrilla per dues raons: era la més allunyada de les Guilleries i alhora més exposada a un terreny fortament vigilat per la fortalesa d'Hostalric. Sembla lògic que podent accedir al camí ral per altres punts més segurs (com la confluència amb la riera de l'Esparra prop de Mallorquines) no s'aventuressin a trams més allunyats.

Els bandolers de les Guilleries arribaven a l'altre costat del Montseny, fins el coll de la Fontmolsa, entre Aiguafreda i Tagamanent. (Dibuix original R. Dilmé, 2025).

No obstant, la centralitat geogràfica i física del massís del Montseny és notòria i inevitable. Serrallonga neix als seus peus i al llarg de la seva activitat com a bandoler hi retorna i hi trasteja amb els homes i dones de la quadrilla. De tot això en queda testimoni en l'important procés sumarial d'en Serrallonga, en el qual el bandoler passa a donar protagonisme a tots aquests espais. I a tot aquest record ver i històric no podem deixar d'afegir-hi el llegendari. És divers: la llegenda d'en Serrallonga i el Gorg

Negre a Viladrau⁴ es capbussa en la infantesa desconeguda del bandoler; o la llegenda que ens parla d'una Joana Macissa enamorada del Montseny⁵ que entra en el camp més poètic, de l'enyor i l'amor per la gran muntanya. Sigui quina sigui l'aproximació que en fem, històrica o llegendària, en les faldes del Montseny queda escrit per sempre el record del pas d'en Joan de Serrallonga i la quadrilla de les Guilleries. Montseny és, també, territori Serrallonga.

BIBLIOGRAFIA

- BOADA, M. (1992), *Llegendes del Montseny*, Figueres: Brau Edicions.
- ILLA, J. (1999), «El bandolerisme a Arbúcies», *Revista Perxada*, núm. 16, pp. 38-39.
- LÓPEZ VÁZQUEZ, X. (2023), *Serrallonga. Aventures i desventures del més gran dels bandolers*, Viladrau: Ajuntament de Viladrau.
- Manuscrits de l'Ateneu Barcelonès. Memòria Digital de Catalunya. Transcripció del manuscrit relatiu al procés de Joan Sala i Serrallonga, existent a la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú <<https://mdc.csuc.cat/digital/collection/manuscritAB/search/searchterm/serrallonga>>.
- PLADEVALL FONT, A. (1995), «Alguns aspectes de la vida quotidiana dels bandolers de la quadrilla d'en Serrallonga», *Monografies del Montseny* 10, Viladrau: Amics del Montseny.
- SOLER TEROL, Ll. M. (1909), *Perot Rocaguinarda, història d'aquest bandoler*, Manresa: Impremta de Sant Josep.

4 LÓPEZ, 2023.

5 BOADA, 1992.